

ARXIS DE L'ADMINISTRACIÓ AUTONÒMICA

La xarxa d'arxius històrics comarcals de la Generalitat de Catalunya

Pere Puig i Ustrell

La Generalitat de Catalunya creà el 1980, dintre del Departament de Cultura, el Servei d'Arxius, actualment dependent de la Direcció General del Patrimoni Escrit i Documental (Decret 201/1980 del 17 d'octubre), amb la missió específica de vetllar per la «salvaguarda i protecció del patrimoni documental i arxivístic de Catalunya i per la seva recuperació, si s'escau,» així com per garantir l'adequada instal·lació, conservació i accessibilitat per a la consulta i aprofitament social d'aquest patrimoni.

A Catalunya mancava un sistema arxivístic organitzat territorialment per atendre el salvament i difusió de tota la documentació històrica pròpia. Els arxius «provincials» existents no resolien les necessitats d'aquest sistema i continuen aplegant, bàsicament, els fons de les delegacions de l'administració central i d'algunes altres institucions oficials.

Amb la intenció d'aconseguir un equilibri entre la dispersió de fons i arxius als diferents municipis i la concentració en arxius d'àmbit territorial, el Servei d'Arxius emprengué la creació d'una infraestructura d'arxius comarcals, prenent com a base les comarques que havien quedat establertes per la Generalitat el 1936. Aquesta infraestructura es concretà en la Xarxa d'Arxius Històrics Comarcals, institucionalitzada per la Llei d'Arxius de la Generalitat promulgada el 26 d'abril del 1985. Es reprenia d'aquesta manera la proposta d'estructuració arxivística elaborada sota la direcció del Conseller de Cultura de la Generalitat

Ventura Gassol l'any 1934, i la Generalitat restaurada assumia les competències en matèria d'arxius atorgades per l'Estatut d'Autonomia vigent.

El Servei d'Arxius es trobà, als inicis, amb una realitat arxivística de grans mancances i abandó, desinformació i poca consciència de la importància del patrimoni documental, i la normalització d'aquest estat de coses s'orientà cap a tres objectius bàsics: la bona conservació dels fons documentals, la seva reorganització i la seva difusió i projecció a la societat.

Segons la Llei d'Arxius esmentada, la Xarxa d'Arxius Històrics Comarcals ha d'aplegar, sens perjudici de les funcions atribuïdes a l'Arxiu Nacional de Catalunya, la documentació històrica de l'àmbit territorial corresponent que prové de les corporacions públiques territorials i institucionals, les quals no perden la propietat dels fons documentals que generen, i també ha d'aplegar la documentació donada o dipositada per les institucions i persones privades. Tota aquesta documentació s'haurà de conservar en bones condicions, s'haurà de reordenar i s'haurà de fer accessible a la societat a través d'activitats de difusió i del servei als investigadors.

La mateixa Llei dóna una flexibilitat a la distribució territorial dels Arxius de la Xarxa, per tal que es puguin adaptar a les diferents realitats del país. Així, a part la creació d'un arxiu comarcal a cada comarca, es poden integrar a la Xarxa altres

arxius històrics dins una mateixa comarca, com seccions de l'arxiu comarcal a poblacions diferents d'aquella on té la seu l'arxiu comarcal, i també es preveu l'extensió de les funcions d'un arxiu comarcal a diverses comarques.

La creació o integració d'arxius històrics a la Xarxa es fa mitjançant un conveni entre el Departament de Cultura i altres institucions públiques o privades. La gestió i el funcionament depenen del Servei d'Arxius i es regularan pels reglaments previstos per la mateixa llei.

A través dels convenis el Departament de Cultura de la Generalitat s'obliga a:

- l'adaptació o construcció de locals i la dotació de mobiliari i equipament.
- l'assignació del personal tècnic necessari.
- la dotació de mesures de seguretat.
- la realització d'inventaris de tots els fons conservats.
- l'organització i inspecció tècnica dels arxius.
- la connexió amb la Central de Processament del Servei d'Arxius.
- la publicació de guies, inventaris i estudis.

Les institucions signatàries dels convenis queden obligades a:

- proporcionar un local adequat.
- assumir les despeses de manteniment del local.
- assignar el personal auxiliar necessari.

En el moment actual, a partir de les bases legals adduïdes, el Departament de Cultura ha signat 33 convenis amb altres tants ajuntaments, en virtut dels quals s'han creat i/o integrat a la Xarxa 23 arxius comarcals i 10 arxius locals.

Els criteris seguits per a l'establiment dels convenis, segons que informen les

memòries del Departament de Cultura, són:

- La importància dels fons existents.
- El pes demogràfic del territori corresponent.
- La necessitat de cobrir una manca d'infraestructura cultural.
- Les possibilitats immediates d'engegar el projecte adient.

Els arxius integrats a la Xarxa presenten actualment la distribució territorial següent:

- 23 de les 38 comarques tenen arxiu comarcal.
 - 4 comarques tenen un arxiu local integrat a la Xarxa.
 - 4 comarques tenen un arxiu comarcal i un altre de local.
 - 1 comarca té un arxiu comarcal i dos de locals.
 - 1 arxiu comarcal té previstes les seves funcions sobre més d'una comarca.
- Successivament, els convenis s'han subscrit com segueix:
- 1981, per a un arxiu comarcal.
 - 1982, per a 8 arxius comarcals i un de local.
 - 1983, per a 8 arxius comarcals i 2 de locals.
 - 1984, per a 6 arxius comarcals i un de local.
 - 1986, per a 6 de locals.

La Xarxa d'Arxius de la Generalitat està ara en una fase de consolidació necessària, no tancada a noves integracions, en part a fi d'afrontar la creació d'infraestructures adequades, problemàtiques per les fortes inversions que suposen. El Servei d'Arxius va assumint també l'agilització del funcionament dels arxius de la Xarxa, la dotació de personal i d'equipament tècnic, la coordinació de comissions de treball, el salvament de la documentació que encara està en perill de perdre's, la preparació de

normatives per al tractament arxivístic dels fons, la formació del personal, la publicació de mitjans de descripció i catalogació dels documents, l'organització, subvenció i promoció d'activitats de difusió i projecció, i altres actuacions, aollint molt sovint la iniciativa dels col·laboradors tècnics i arxivers.

Amb la constitució de la Xarxa d'Arxius Històrics com a estructura bàsica que ha de cobrir tot el territori català, i amb l'objectiu d'aconseguir la necessària normalització dels arxius, l'administració de la Generalitat s'orienta així envers la planificació i organització d'un sistema arxivístic unificat, a través del qual es pugui atendre l'aportació del patrimoni documental a la societat.

Els arxius de la Xarxa conserven, en virtut del conveni respectiu, els fons històrics del municipi on tenen la seu, i els d'altres municipis de la comarca que cedeixen en dipòsit els seus fons, en els termes marcats per la llei. Molts dels arxius conserven també documentació d'altres institucions, principalment fons notariaus, eclesiàstics i judicials. Està previst legalment que aquestes institucions formalitzin el dipòsit corresponent mitjançant convenis amb el Departament de Cultura, atenent les reglamentacions que afecten cada una en particular.

És criteri general de les legislacions arxivístiques intentar instaurar un sistema arxivístic unificat on s'integrin d'alguna manera tots els arxius de l'administració pública, a fi i efecte d'unificar-ne la gestió tècnica, tant els arxius dels òrgans administratius, com els dels òrgans legislatius i dels judicials.

En el cas de Catalunya, les competències de la Generalitat han de permetre que l'administració arxivística arribi, en primer

lloc i segons el que disposa la Llei d'Arxius, a «la documentació oficial de les corporacions públiques», en les quals entenem compreses totes les institucions administratives, legislatives i judicials, i tant les de l'administració autonòmica com les de les delegacions estatals, de l'administració comarcal i de l'administració local.

Dintre les limitacions que imposa la seva existència recent, la Xarxa d'Arxius Històrics de la Generalitat de Catalunya funciona sobre una base legal i amb una pràctica que tendeix a satisfer les necessitats d'un sistema arxivístic unificat, i per això la seva activitat s'ha de desenvolupar d'una manera perfectament coordinada amb la de la resta dels arxius de la nostra administració pública. No podem oblidar que existeixen molts arxius municipals que funcionen, o podrien funcionar, en perfectes condicions, i no estan integrats a la Xarxa de la Generalitat. Existeixen, a més, els arxius d'altres administracions públiques, com les diputacions, les mancomunitats i agrupacions de municipis, els jutjats, les diverses delegacions estatals, molts dels quals mantenen un servei obert al públic i tots ells amb possibilitats i necessitat de fer bones aportacions culturals a la societat.

Cal valorar, especialment, l'acció de les Diputacions i de diversos Ajuntaments sobre la documentació històrica pròpia, justificada normalment per la realitat essencialment local dels seus fons, per la tradició cultural pròpia, per la demanda urgent de les noves generacions de llicenciats en història, universitaris i públic en general. Pertoca a aquestes institucions de l'administració local atendre l'administració de la Generalitat a través del Servei d'Arxius, i, en correspondència, pertoca a la Generalitat arribar a aquestes iniciatives per tal que es compleixi la legislació vigent

i s'aconsegueixi un sistema arxivístic unificat.

Veiem que la realitat dels arxius i la diversitat de les administracions públiques comporta una problemàtica amb fortes implicacions jurídiques i polítiques. Per sobre d'aquesta problemàtica, la Xarxa d'Arxius ha de complir un paper central dins un sistema en què tots els arxius de l'administració pública del país tinguin una participació real i efectiva, a partir de criteris que garanteixin el millor desenvolupament del servei social que presten els arxius. En aquest sentit, i des del nostre punt de vista professional, sembla que cal buscar un assentiment comú en la legislació i, concretament, en l'elaboració dels reglaments que han de determinar en un futur pròxim el funcionament i la gestió de la Xarxa d'Arxius Històrics.

La documentació històrica de l'administració pública de Catalunya necessita una organització arxivística unificada que faci possible la col·laboració de totes les institucions implicades. És important l'actuació col·legiada dels arxivers dintre d'aquest sistema per garantir la progressió científica en l'exercici de la seva professió. Cal una actuació unitària en el compliment de la normativa per als traspassos de fons, per al control de tot el procés de producció documental des del punt de vista arxivístic, per a la reivindicació de fons documentals disperses, per a l'expurgació dels fons, per a la formació professional del personal, per a la realització de programes de restauració, microfilmació i informatització dels arxius.

D'una banda, la Xarxa d'Arxius té plantejada la solució d'alguns desequilibris

que són conseqüència en alguns casos dels antecedents dels arxius prèviament a la seva integració a la Xarxa, del fort contrast demogràfic entre les comarques, de la dificultat de donar un tractament adequat als fons dels grans municipis, de la necessitat de promoure l'aprofitament dels fons documentals a les comarques culturalment més desateses, i d'altres aspectes. Però d'altra banda, a part aquesta problemàtica interna, es planteja, com hem vist, el problema de com aquesta Xarxa podrà arribar a constituir el nucli principal d'un sistema arxivístic unificat. Entenem que d'aquest sistema unificat, en depèn l'eficàcia de l'administració de la Generalitat a l'hora d'establir una definició de l'organització i de les funcions de les institucions arxivístiques públiques, centralitzades o no, d'exercir la inspecció dels arxius, d'assumir la responsabilitat en la declaració del valor dels documents públics, i d'altres aspectes que abans hem citat.

A manca d'un estudi més aprofundit, tant de la situació real dels arxius com dels principis teòrics que cal aplicar, aquesta aportació nostra només pretén obrir la porta al debat i a la recerca de solucions òptimes. Als arxivers, ens mou la necessitat de la revalorització de les fonts documentals com a bé cultural i patrimoni nacional, del reconeixement de l'activitat arxivística com a ciència autònoma, de la utilització pública de les fonts en interès general i del funcionament d'una estructura administrativa cada vegada més eficaç al servei dels arxius, aspectes bàsics de l'ofici per als quals volem contribuir a adoptar les solucions que la societat reclama.